ASOS JOURNAL

The Journal of Academic Social Science

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 9, Sayı: 115, Nisan 2021, s. 428-438

ISSN: 2148-2489 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.29228/ASOS.49833>

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date
6.03.2021

Yayınlanma Tarihi / The Publication Date
29.04.2021

Gülcan TAŞKIN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Alman Dili Eğitimi, YL Öğrencisi
guelcantaskin@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Fatma ALTUN

Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Alman Dili Eğitimi
fatma.altun1@omu.edu.tr

**JOSE MAURO DE VASCONCELOS’UN “ŞEKER PORTAKALI” VE
“GÜNEŞİ UYANDIRALIM” ADLI ESERLERİNDE PİAGET’NİN
KURAMINA GÖRE BİLİŞSEL GELİŞİM VE EBEVEYN MODELİNİN
ETKİSİ**

Öz

Jose Mauro de Vasconcelos’un kendi hayatından esinlenerek yazdığı *Şeker Portakalı* ve *Güneşi Uyandırılım* adlı eserleri gençlik romanı kategorisine dahil edilmektedir. Her iki eserin ana karakteri Zeze farklı sebeplerden dolayı sıkıntılar yaşamaktadır. Şeker Portakalı romanında yoksul ve ihmalkâr bir ailenin çocuğu olan Zeze, Şeker Portakalı ile arkadaşlık etmekteyken Güneşi Uyandırılım adlı eserde zengin bir aileye evlatlık verilmiş, mükemmeliyetçi ve otoriter bir tutumla karşılaşmıştır. Buna uyum sağlamakta güçlük çeken Zeze yüreğinde yaşayan bir kurbağa ile arkadaşlık etmekte ve Fransız bir oyuncuyu babası olarak hayal etmektedir. Piaget’nin Bilişsel Gelişim Kuramına göre iki ana karakterin bilişsel düzeyleri incelendiğinde İşlem Öncesi Dönemin sembolik evresinde bulundukları ve büyüsel düşünme, özelden özele akıl yürütme, animizm gibi davranışları gösterdikleri tespit edilmiştir. Şeker Portakalı’nda Zeze’nin yaşı gereği bu dönemde bulunması beklenirken, Güneşi Uyandırılım ’da ise artık on bir yaşına gelmiştir ve Somut İşlemler Döneminde bulunması beklenir. Bu çalışma neticesinde çocukların ihtiyaç gereği bilişsel gelişiminde ilerleme kat edemedikleri ve şefkat eksikliği gibi

ihtiyaçları kendilerince karşılamak için semboller kullandıkları sonuçlarına ulaşılmaktadır. Bu sonuçlara göre gelişim bireyseldir kanısına varılmaktadır.

Anahtar kelimeler: Gençlik romanı, Karşılaştırma, Bilişsel Gelişim,

THE EFFECT OF PARENTING STYLES ON COGNITIVE DEVELOPMENT ACCORDING TO PIAGET'S THEORY IN JOSE MAURO DE VASCONCELOS' "MY SWEET ORANGE TREE" AND "LET THE SUN HEAT"

Abstract

Inspired from himself, Jose Vasconcelos' "My Sweet Orange Tree" and "Let the Sun Heat" are categorized as young-adult fiction. Zeze, main protagonist of both, has varied difficulties. While he was living with a poor and irresponsible family and befriended the Orange Tree at first, in the second one, he is adopted by a rich, perfectionist and authoritarian family. Cognitive levels of the main characters were examined according to Piaget's Cognitive Development Theory. It was determined that they were in the symbolic phase of the Preoperational Stage and their behaviors such as magical thinking, specific reasoning and animism were shown. While the first Zeze is expected to be in this period, the 11-year-old Zeze is expected to be in the Concrete-Operational Stage. As conclusion, children cannot progress in their cognitive development due to their needs and use symbols to meet needs such as compassion. Development is individual.

Keywords: Young adult fiction, Comparison, Cognitive Development

Giriş

Brezilyalı yazar José Mauro de Vasconcelos 'un Şeker Portakalı, Güneşi Uyandırılım ve Delifişek' ten oluşan roman serisi günümüzde birçok dile çevrilip binlerce okurla buluşmuştur. Yazarın kendi yaşam kesitlerinden yola çıkarak yazdığı bu romanlarda, ana karakter olan Zeze'nin hayatı anlatılmaktadır. Şeker Portakal'ında henüz beş yaşında olan Zeze'nin zor yaşam şartlarından bahsedilirken Güneşi Uyandırılım 'da zengin bir aileye evlatlık verildiğini ve görünüşe göre çok daha iyi şartlar altında yetişebileceğini görürüz. Delifişekte ise Zeze artık ergenliğe girmiştir ve kendi kişiliğini keşfetmeye çalışmaktadır. Tüm bu eserler okunduğunda Zeze'nin gelişimini görmüş oluyoruz. Özellikle de Bilişsel gelişimi dikkat çekmektedir. Bu çalışmayla Şeker Portakalı ve Güneşi Uyandırılım eserlerinde ana karakterin bilişsel gelişiminin, Piaget'nin kuramına göre tespit edilmesi ve ebeveyn rollerinin bu gelişime etkisinin ele alınması hedeflenmiştir. Bunun için öncelikle Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramına göre gelişim dönemlerine değinilecektir. Ardından da eserler hakkında kısaca bilgi verilip ilgili konu alt başlıklar halinde incelenecektir.

1.Piaget'nin Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim, bebeklikten yetişkinliğe kadar, bireyin çevreyi, dünyayı, anlama, düşünme yollarının daha kompleks ve etkili hale gelmesi sürecidir. (Sönmez,2009) Bu gelişim süreci Piaget'nin Kuramına göre dört dönemden oluşmaktadır. (Senemoğlu,2018) Bu dönemler duyuşal-motor, İşlem öncesi, somut işlemler ve soyut işlemler dönemi olarak adlandırılır. (Budak, Y., Kurt, D. G., & Kula, S. S.,2018)

Bu gelişim dönemleri ile ilgili önemli ilkeler kabul edilmektedir. Bireysel farklılıklar görülmektedir fakat bu dönemler değişmeyen bir sıralama ile gerçekleşir. Her bir dönemin bireye kattığı belirli nitelikler vardır ve bu niteliklerin kazanımı büyük oranda bireyin çevreyle olan etkileşimine bağlıdır. (Wadsworth,2015)

1.1. Duyusal Motor Dönem

Bu dönem bebeğin 0-2 yaş aralığını kapsayan dönemdir. İlk gelişim evresi olan bu dönemde bebeğin fiziksel, zihinsel ve duygusal yönden en hızlı geliştiği dönemdir. (Deniz, 2008 s.10) Duyusal- motor dönemini altı alt aşamaya ayırabiliriz. Bu aşamalar niteliksel değişiklikleri ifade eder. Bu alt aşamalar; Refleksler aşaması, İlk alışkanlıklar ve birinci döngüsel tepkilerin koordinasyonu ve amaca yönelik davranışlar aşaması, zihinsel kombinasyonlar ve problem çözme aşamasıdır. (Bayhan ve Artan, 2007)

1.2. İşlem Öncesi Dönem

İşlem Öncesi dönem 2-7 yaş arası dönemi kapsamaktadır. Bu dönemde çocuk korunum işlevini gerçekleştiremez ve çocuklar “ben” merkezlidirler (Kol, 2011) Nesnelerin hacimleri aynı olsa da şekilleri değiştiğinde eşit olduklarını kavrayamazlar. Bu döneme ait iki alt dönem vardır; Sembolik Dönem ve Sezgisel Dönem.

1.2.1. Sembolik Dönem

Bu dönem 2-4 yaş arasını kapsamaktadır. Çocuklar kendilerine özgü semboller kullanmaktadırlar. Bu semboller var olmayan veya çocuğun çevresinde bulunmayan kişileri temsil eder. Bazı durumlarda bu semboller eksik olan ilgiyi karşılamak için kullanılır. “Animizm” bu dönemin bir diğer özelliğidir. (Başkale ve Bahar, 2008) Çocuklar canlı ve cansız şeyleri ayırt edemez ve konuşma becerisinin hızlı geliştiği bu dönemde her şeyle iletişim kurmaya çalışır. (Deniz, 2008 s. 12)

1.2.2. Sezgisel Dönem

Bu dönem 4-7 yaş arasını kapsamakta. Sezgisel Dönemde çocukları mantıksal düşünme yerine sezgilerine dayalı olarak akıl yürütürler ve bu şekilde problem çözmeye çalışırlar. Çocuk artık canlı ve cansız olan varlıkları ayırt edebilmekte fakat korunum henüz gelişmemiştir. (Başkale ve Bahar 2008) Örneğin çocuk annesinin başkasının teyzesi olabileceğini algılamakta sorun yaşamaktadır.

1.3. Somut İşlemler Dönemi

7-11 yaş arasını kapsayan bu dönemde çocuklar artık korunum ilkesini edinmişlerdir. Çocuklar karşılaştıkları problemleri somutlaştırarak çözerler. (Kol, 2011). Çocuk somut işlemleri kullanabildiğinden artık bölmenin çarpmanın tam tersi olduğunu bilmektedir. (Bayhan ve Artan, 2007) Artık basit boyutta çıkarım yapabilmesi mümkündür.

1.4. Soyut İşlemler Dönemi

Bu dönemle birlikte birey soyut kavramları anlayabilmektedir. Ölüm, acı ve özlem gibi somut olmayan kelimeleri etkin bir şekilde kullanabilirler.

Soyut düşünme ve soyut mantık yürütme gelişir. Düşüncede tümdengelim vardır ve mantıksal ayrımlar yapabilirler. (Piaget,2007)

2.Şeker Portakalı Hakkında Bilgi ve Eserin İncelenmesi

182 sayfadan oluşan bu eserin ana karakteri olan Zeze yoksul ve çok çocuklu bir ailenin en küçük çocuğudur. Babası işsizlik yüzünden bunalımda olduğu için abisi kardeşlerinin sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu durumda anne de ailenin geçimini sağlayabilmek için çok çalışmakta ve çocuklarına vakit ayıramamakta. Bu nedenlerden ötürü Zeze çok yalnız bir çocuktur. Bu eksikliklerini gidermek için hayal gücünü kullanır Zeze. Bir yarasa ve kimsenin beğenmediği bir Şeker Portakalı ile arkadaşlık edip dertleşmektedir. Ailesi dışında Zeze'yle ilgilenenler arasında bir Sokak Sanatçısı vardır, fakat babası bu arkadaşlığa karşı çıkmaktadır ve bunun üzerine Zeze birçok kez gibi dayak yemektedir. Zeze'nin Portekizli bir arkadaşı vardır. Bir gün Zeze bu dayaklar yüzünden intihar etmeyi düşünürken Portekizli arkadaşı onun yanında olur ve onu engeller. Portekizli bir trafik kazasında hayatını kaybeder ve bu kayıp Zeze'yi çok etkiler.

2.1.Ana Karakter Zeze

Bu çalışmada ana karakter olan Zeze'nin bilişsel gelişim düzeyinin ve ebeveyn tutumunun buna etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bir çocuğun kişisel gelişimi gibi bilişsel gelişimi de etraftan nasıl algılandığıyla ilişkilendirilebilir. Çevreden pekiştirilen iyi davranışlar daha sık gözlemlenir ve övgü alan bir çocuk kendisini pozitif kelimelerle betimlemeye başlar. Şeker Portakalındaki Zeze'nin kendisini nasıl betimlediğini ve çevresi tarafından nasıl bir çocuk olarak algılandığını bu kısımda kitaptan alıntılar ile incelenecektir.

"Hiçbir şey öğrenmedim. Kimse bana bir şey öğretmedi. Belki de şeytan ben uyurken öğretmiştir. Jandira, şeytanın vaftiz, babam olduğunu söylüyor." (Vasconcelos, 2009:11)

Yukarıda yer alan cümlelerde Zeze'nin çevresi tarafından şeytanın oğlu olarak adlandırıldığı görülüyor. Buna sebep olan sergilediği davranışlardır. Etrafındaki kişiler tarafından çok haylaz olarak adlandırılan Zeze'nin bu davranışları cümleden de anlaşıldığı üzere kimsenin onunla ilgilenmediğinden kaynaklanır.

"Garipti, çünkü ben herkesle her zaman konuşurdum. Ama yanıt verme işini içimdeki kuşun yüklediğini düşünürdüm." (Vasconcelos, 2009:35)

Buradan da anlaşıldığı gibi 5 yaşında olan Zeze ile kimse ilgilenmemekte ve sağlıklı bir iletişim bile kurmamakta. Çevresinde uzun zamandır var olan bu tutum Zeze'nin kendisini rahatsız etmekte. Daha fazla ilgiye ve iletişime ihtiyacı olduğunun farkında olması bu cümleden çıkarılabilir.

"Onun için portakal fidanı, bir insan. Çok garip, çok duyarlı ve erken gelişmiş bir çocuk." (Vasconcelos, 2009:247)

Kitabın sonlarında yapılan bu açıklama ana karakter hakkında okura bilgi vermekte. Etrafından anlaşılmayan her şey "garip" olarak adlandırılır, tıpkı bu durumda olduğu gibi. 5 yaşında olmasına rağmen etrafında gerçekleşen olayları anlamaya çalışması ve bunları düşünmesi ailesinde sergilenmeyen bir davranış. Geçimi sağlamak temel problemken 5 yaşındaki bir çocuğun sorularını cevaplamak için imkân kalmamıştır ve bu yüzden daha çok sorular soran ve olaylara farklı bir bakış açısıyla bakan çocuk dolayısıyla erken gelişmiş olarak adlandırılır.

2.2. Zeze ve Ailesi

Aile kavramı denilince akla sarıp sarmalayan, güven duygusunu hissettiren, karşılık beklemeden fedakârlık yapan bireyler gelir. Ebeveynlerin görevi çocuğun temel ihtiyaçlarını karşılamak hem maddi hem manevi isteklerini yerine getirmek ve ayrıca çocuğun gelişim evrelerini sağlıklı bir şekilde geçebilmesini desteklemektir. Yoksul bir ailede ise temel görev aileyi geçindirebilmektir. Bu durumda ebeveynler aile kavramının gerektirdiği düzeni sağlayabilmek için ya otoriter ve çok katı tutum sergiler veya ihmalkâr bir tutum sergilemek zorunda kalırlar. Bu durum ana karakterimizin ailesinde gözlemlenebilmektedir. Baba işsiz olduğu için anne devamlı çalışmak zorunda baba ise iş arayışında bu yüzden Zeze ihmal edilmek durumunda kalıyor. İhmal edilen bir çocuğu bir düzene uydurabilmek için otoriter ve şiddetli bir tutum sergilemeyi tercih ediyorlar. Zeze'nin her olumlu algılanmayan davranışı dayak ile cezalandırılıyor. Bazı durumlarda kardeşleri tarafından bile şiddet görüyor. Zeze ye karşı daha az şiddet gösteren aile üyesi ablası Gloriadır.

"İçimde nefret, başkaldırma ve üzüntü karışımı bir duygu yükseldi. Kendimi tutamayıp bağırdım: İnsanın yoksul bir babası olması ne kötü!" (Vasconcelos, 2009:62)

Geçim sıkıntısı, ailenin her bireyini etkilemektedir. Özellikle de bu durumla baş edebilmek için küçük olan aile bireylerini çok yoğun bir şekilde etkilemektedir. Temel ihtiyaçlarının karşılanamamasının yanında ebeveynlerden beklenen ilgi ve şefkat maalesef eksik kalmaktadır. Aile bireyleri arasındaki uyum ve iletişim şekli maalesef etkilenmekte. Bunun yanı sıra çevrede babanın işsizliği hakkında yorum yapan çok fazla insan bulunmakta. Bu yorumlarla baş edebilmek beş yaşındaki bir çocuk için güç olabiliyor. Bunun yansımaları yukarıdaki alıntıda görülebiliyor.

"Kimse beni sevmediği için, dövmek istediklerinde herhangi bir şeyi bahane ediyorlar." (Vasconcelos, 2009:153)

Yoksulluk sebebiyle psikolojisi olumsuz etkilenmişken bir de gösterdiği her davranışa olumsuz tepki alan Zeze, tüm bu olanların kaynağını sevgisizlikte görmektedir. Eksikliğini hissettiği şefkat ve ilginin yerini doldurabilmek için yaptığı her 'yaramazlıktan' sonra şiddet görmektedir. Babası tarafından gördüğü fiziksel şiddet Zeze'nin ailesi tarafından istenmeyen davranışlarını engelleyemez. Bulunduğu bilişsel gelişim düzeyi sebebiyle empati yeteneği henüz tam gelişmemiş olan Zeze, yaşadığı bu durumu kişiselleştirmekte ve karşılaştığı şiddetin sebebini kimsenin onu sevmemesinde görmektedir ve aile tarafından istenmeyen davranışlarını sürdürmektedir.

"Babam, Jandira'ya söylediğim sözü. Yinelersem dayaktan canımı çıkaracağını açıklamıştı. Öyle ki, soluk alacak cesaretim bile yoktu. En iyisi, Şeker portakalı fidanımın küçücük gölgesine sığınmaktı;" (Vasconcelos, 2009:194)

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, Zeze devamlı dayakla tehdit edilmekte. Etrafındaki insanlar başkaları için kötü söz söylediğinde cezalandırılmadığı için Zeze özelden özele akıl yürütüp kendisinin de cezalandırılmayacağını düşünmektedir. Bu da bulunduğu bilişsel gelişim düzeyi ile ilişkilendirilebilir. Aile bireylerinin ona göstermediği anlayışı artık bir Şeker Portakalı ağacında aramaya başlamaktadır. Normal şartlarda aile bireylerinin yanında kendisini güvende hissedeceği yerde bir ağacın gölgesinde güveni aramaktadır.

"Yüreğim öfkemiz başkaldırmıştı. Beni dizlerine oturtan bu adam ne istiyor? Benim babam değil o. Benim babam öldü." (Vasconcelos, 2009:265)

Tüm bu etkenlerden dolayı babasıyla olan ilişkisi çok zedelenmiştir. İlk olarak yoksulluk nedeniyle sonrasında devamında gelen aile bireyleri arasındaki çatışmalarla ve Zeze'nin yediği çokça dayak sonucunda babasına karşı nefret bile hissetmez Babasından göremediği ilgiyi kendi imkanlarıyla başka türlü karşılamaya çalışan Zeze babasının varlığına artık ihtiyaç duymaz.

2.3. Zeze ve Şeker Portakalı

Zeze'nin karşılaştığı bu durumlar ve hissettiği yalnızlık onu hırçın yapmanın yanı sıra onu bir Şeker Portakalı ile arkadaşlık kurmaya sevk eder. Ailesinde ona daha az şiddet uygulayan ve daha ılımlı yaklaşmaya çalışan tek kişi ablası Gloriadır. Zeze'nin hissettiği yalnızlığa çözüm olacağını düşündüğü Şeker Portakalıyla tanıştırmıştır kardeşini.

"Düşün, Zeze! Daha çok genç. Seninle büyüyecek. Günün birinde büyük bir portakal ağacı olacak. İkiniz, iki kardeş gibi birbirinizi anlayacaksınız." (Vasconcelos, 2009:34)

Zeze yaşı itibarıyla bulunduğu bilişsel gelişim düzeyiyle bu arkadaşlığı ilişkilendirmek mümkündür. Piaget'nin bilişsel gelişim kuramına göre İşlem Öncesi Dönemde bulunan Zeze, özelden özele akıl yürütmektedir. Örneğin babasının kullandığı küfürlerle rağmen ceza almadığını gören Zeze kendisinin de serbest bir şekilde bu küfürleri kullanabileceğini düşünmektedir.

"Totoca, çocuklar emekli midirler? Edmundo Dayı hiçbir iş yapmıyor ama para alıyor. Yani çalışmıyor ama belediye ona her ay para, ödiyor. [...] Çocuklar da bir şey yapmıyorlar; yemek yiyorlar, uyuyorlar, sonra da analarıyla babalarından para alıyorlar" (Vasconcelos, 2009:8)

Yukarıdaki alıntıda özelden özele akıl yürütmenin başka bir örneği görülmektedir. Zeze emeklilerin yaşam şekli ile çocukların yaşam şekilleriyle bir ilişki kurmakta ve aynı çıkarımı yapmakta; her iki grup da emekli sayılmalı. Bu davranış işlem öncesi dönemde bulunan çocuklarda sıklıkla görülmektedir.

"Bir tahta parçasıyla toprağı eseliyor ve burun çekmeye başlıyordum. Yüreğimin yakınında, nereden geldiğini anlamadığım bir ses işittim: Ablanı hâkli buluyorum!" (Vasconcelos, 2009:35)

"Yemin edebilirim. Bir peri, senin gibi küçük bir çocukla dost olduğum gün konuşmaya başlayacağımı ve çok mutlu olacağımı söyledi bana." (Vasconcelos, 2009:37)

Yukarıdaki alıntılar Zeze'nin Şeker Portakalı ile ilk iletişiminden. Şeker Portakalının konuşmasını 'Yüreğimin yakınından gelen ses' diye betimlemesi bu durumun sadece Zeze tarafından algılandığını göstermekte. Büyüsel Düşünme, gerçek ve hayali birbirinden ayıramama durumu, işlem öncesi dönemde bulunan çocukların sergilediği başka bir davranıştır. Zeze'nin Şeker Portakalı ağacının dalına çıkıp bir atın üzerinde olduğunu hayal etmesi buna bir örnektir. Animizm ise canlı ve cansız ayrımı yapamamaktır. Zeze'nin bir Şeker Portakalı ağacı ile iletişim kurması ve onunla arkadaşlık etmesi Animizme gösterilebilecek bir örnektir.

"Kaçmaya da kalkmıyordum hiç, çünkü kaba etlere üst üste inen iki tokat insanın canını müthiş yakıyordu. Böyle durumlarda [...] Şeker portakalı fidanını süslemeye [...] -bayılıyordum. Bu deyme- götürüyordum." (Vasconcelos, 2009:147)

Animizm ve Büyülü Düşünme işlem öncesi dönemin sembolik evresinde bulunan her çocuğun sergilediği davranışlardır fakat Zeze'nin yoğun bir şekilde bu davranışları sergilemesi aile durumu ile ilişkilendirilebilir. Yukarıdaki alıntı bu durumu gösteren bir örnektir. Zeze

babasından gördüğü şiddet ile başa çıkabilmek için bu durumları Şeker portakalı ile olan arkadaşlığı ile ilişkilendiriyor. Burada bu ilişkinin Zeze için ne kadar gerekli olduğunu ve ne derece önem taşıdığını görmek mümkün oluyor.

3.Güneşi Uyandırılım Hakkında Bilgi ve Eserin İncelenmesi

Şeker Portakalının devamı niteliğinde yazılmış olan bu eserin ana karakteri Zeze yoksul ailesi tarafından zengin bir aileye evlatlık verilmiştir. Aile zengindir fakat bazı açılardan olumsuz yönleri sahiptir. Zeze özellikle de üvey ablası ile birçok sürtüşme yaşamaktadır. Fakat artık aile baskısı ve dayak yoktur, aksine çok iyimser bir babalığı vardır. Buna rağmen Zeze çok yaramazdır. Artık ona arkadaşlık edecek bir Şeker Portakalı olmasa da bir kurbağa ile arkadaşlık etmektedir. Tüm dertlerini Adam diye adlandırdığı Kurbağasıyla paylaşmakta ve artık ergenliğe doğru yol almakta. Zeze bu süreçte artık aşk gibi duygularla da tanışmakta. Zeze artık bir delikanlı olduğunda Adam ile ayrılma vakti geldiğini anlamıştır.

3.1.Zeze

Bu kısımda yaşam koşulları değişmiş olan Zeze karakterinin çevresinde nasıl görüldüğünü, evlatlık verildiği zengin ailede nasıl bir konum elde ettiği ve son olarak gelişim düzeyini incelenecektir. Zeze artık on bir yaşına gelmiştir ve davranışları değişmiştir.

"Rica ederim. Zeze yok artık. Geçmişteki budala çocuktu o. Bir sokak çocuğu adıydı. Şimdi çok değiştim. Terbiyeli, kibar bir çocuğum ben..." (Vasconcelos, 1998:11)

"Yetiştirilmek üzere zengin ve erkek çocuğu olmayan bir adama verilen yoksul çocuğun öyküsünü." (Vasconcelos, 1998:22)

Kendisini tanıtırken önceki ailesindeki halinden çok farklılaştığını anlatmaktadır. Terbiyeli ve kibar oluşu aile bireylerinin yaklaşımı ile ilişkilendirilebilir. Zeze fiziksel şiddet görmemektedir, istenmeyen davranışlara gösterilen tepkiler büyük ölçüde değişmiştir.

"Çünkü ben mutsuz bir çocuğum. Herkes vaktini, yediğim yemeği hakketmediğimi söylemekle geçiriyor. Bir Kızılderili, yabanıl bir pinele olduğumu söylemekle geçiriyor. Hiçbir işe yaramadığımı söylemekle geçiriyor." (Vasconcelos, 1998:58)

Zeze'nin yaşam şartları değişmiş olmasına rağmen sağlıklı bir benlik algısına eriştiği söylenemez. Buna sebep olan en büyük faktör, yeni ebeveynlerinin disiplinli yaklaşımı ve beklentilere sahip olmaları. Bunlar karşılanmadığında yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi yorumlar yapılmakta. Zeze ise bu yorumları içselleştirmiştir.

3.2.Zeze ve Evlatlık Verildiği Ailesi

"Çok küçük yaşta yanlarına verilmiştim ve seçme yapabilme yeteneğinden yoksundum. Her şey ceza vermek için bir bahaneydi, oğulları olmadığımı hep hissettiriyorlardı bana. Daha beteri, ne olursa olsun şöyle diyordum kendi kendime. "Öz oğulları olmadığım için bana böyle davranıyorlar." Nedendir bilmem, beni kusursuz bir insan haline getirmek istiyorlardı." (Vasconcelos, 1998:28)

İhmalkâr bir ebeveyn modeline zıt olarak mükemmeliyetçi ve otoriter bir tutum sergileyen bu ebeveynlerin Zeze'nin psikolojisine etkisi büyük ölçüdedir. Zeze için en iyi şartları sağlamaya çalışan fakat onu başarıya zorlayan bir ebeveyn modeli mevcuttur. Zeze tarafından olumlu bulunmayan bu tutum çelişkili düşüncelere yol açmakta. Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi,

Zeze'nin gelişimi için son derece destekleyici bir tavır sergilediklerini fakat amaçlarının ceza vermek olduğu söylenmekte.

"Bu kitaplar kadar etmezsin. Peki. Evde, sana parayı vereceğim." [...] "Yüreğim buz kesmişti. Bütün bu kitaplar kocaman madeni paralar kadar ağırmış gibi, elimde listemle dışarı çıktım. 'Onun oğlu olsaydım benimle böyle konuşmazdı,' diye düşündüm." (Vasconcelos, 1998:29)

"Peki ama neden bu kadar çok baba istiyorsun? Seninki, senin mutlu olmandan başka şey istemeyen iyi bir adam, Şüş..."

"Belki. Ama beni büyük insan sayan bir baba isterdim. Bana armağan verdiğinde, bunu hakketmediğimi söylemeyen biri. Bir Kızılderili kadının oğlu olduğumu unutan biri. Bir..."

"Odama gelip bana iyi geceler dileyen bir babam olsun isterdim. Elini başıma koyan bir baba.

Odama giren, üstüm açılmışsa uyandırmamaya bakarak üstümü örten. Bana iyi geceler dileyerek yatağımdan öpen." (Vasconcelos, 1998:46)

Yaşam koşulları değişse de baba rolü ile çatışması devam etmektedir ana karakterin. Maddi imkanların her türlü sağlanması bir çocuk için yeterli gelmemekte. Zeze evlatlık verildiği bu ailede yine şefkat eksikliğini hissetmektedir.

"Babam bana hiç görmediğim bir ilgi gösteriyor."

"Belki ona bu fırsatı vermemiştin."

"Hatta sana bir şey itiraf edebilirim."

"Söyle."

"Hepsi kusursuz, çok iyi insanlar. Beni yetiştirmek güç ve nankör bir işti. Gerçek şu ki, asıl işe yaramaz olan benim." (Vasconcelos, 1998:232)

Fakat Zeze'nin yaşı ilerledikçe ailesine olan bakış açısı da değişmektedir. Zeze on beş yaşına geldiğinde sergilediği istenmedik davranışlar azalmaktadır ve böylelikle otoriter babası tarafından verilen cezalar da aynı şekilde azalmaktadır. Bu gelişim Zeze'yi olumlu etkilemektedir.

3.3. Zeze ve Semboller

3.3.1. Zeze ve Kurbağa

Zeze on bir yaşına gelmiştir ve yaşı gereği artık Somut İşlemler Dönemini sağlıklı bir şekilde tamamlayıp Soyut İşlemler Dönemine geçmelidir. Zeze bu yeni hayatında da bir kurbağa ile arkadaşlık etmektedir ve Maurice adında bir oyuncuyu babası olarak hayal etmektedir. Bu durum onun bilişsel gelişim açısından işlem öncesi dönemdeki sembolik evre de bulunduğunu göstermektedir.

"Dinle Zeze, bunun için buradayım. Sana yardım etmeye geldim. Hayatta her şeye karşı kendini savunmana yardım etmeye. Artık hem çok yalnız bir çocuk olduğun... hem de piyano çalmak zorunda kaldığın için acı çekmeyeceksin." (Vasconcelos, 1998:11)

"Parmaklarımla sayarak bekledim. Müthiş bir şey olacaktı bu. Herkes gibi bir yüreğim olmadığını; yerinde dost bir kurbağa bulunduğunu hiç kimse anlayamayacaktı." (Vasconcelos, 1998:15)

"Adam!"

"Evet."

"Gelip benimle oturmaya başladığından beri, hayatı daha iyi buluyorum." (Vasconcelos, 1998:33)

Adam adlı kurbağa ile tanışması üzgün olduğu bir süreçte gerçekleşmekte. Büyüsel düşünme yoluyla kurbağa Zeze'nin yüreğine girmekte ve onunla bu şekilde kimsenin duymayacağı şekilde iletişim kurmaktadır. Adam'ın ortaya çıkma nedeni Zeze'nin kendisini yalnız hissetmesidir. Çocukların sembol kullanımı var olmayan birisinin eksikliğini gidermek için veya eksik olan duyguları yaşayabilmek içindir. Bu durumda Zeze yalnızlığını gidermek için ve kendisini savunabilecek kadar özgüven sahibi olabilmek için hayali bir kurbağa ile arkadaşlık etmektedir.

"Dinle, Zeze! Bütün bunlar niçin? Saat geldi çattı. Gitmem gerekiyor. Artık bana gereksinmen yok. Kararlı, korkusuz bir çocuk oldun. Kendini savunmayı öğrendin. Tam istediğim gibi." (Vasconcelos, 1998:196)

İhtiyaçlar sağlandığında ve eksiklikler giderildiğinde sembollere ihtiyaç kalmaz. Bu durumda görüldüğü gibi Zeze artık on beş yaşına geldiğinde kendini savunabilir hale gelmiştir ve hayali arkadaşı kurbağa ya ihtiyaç duymamaktadır. Bu durumun en dikkat çekici yanı hayali arkadaşının birden ortadan kaybolmayıp onunla vedalaşıp gitmesidir. Kurbağa ile arasında gerçekleşen bu veda bilişsel bir gelişimin göstergesidir.

3.3.2. Zeze ve Maurice

"Ve Maurice çıkageldi, her zamanki gibi en beklemediğim anda. Aklına esen yerden içeri girerdi.

Dikkati çekmemek için pek enderdi kapıdan girdiği. Harikaydı bu. Maurice, tavandan inerek girmişti odaya. Duvarlardan ya da kapalı pencereden geçmekte hiç güçlük çekmezdi. Ve bu tılsımlı numaraları bana öğretmesinin olanağı yoktu." (Vasconcelos, 1998:50)

Maurice aslında bir oyuncudur ve Zeze'nin gerçek hayatta sadece sinemada karşılaştığı birisidir. Fakat evlatlık verildiği ailedeki baba rolü ile yaşadığı çatışmalardan ve hissettiği şefkat eksikliğinden dolayı Zeze bu oyuncuyu babası olarak hayal etmektedir. Hayali gerçekçidir ve büyümlü düşünmeye bir örnektir.

"Sen de bana veda etmeye gelmedin, değil mi? Yalvarırım Maurice?" "Hayır. Daha uzun süre kalacağım. Ancak aşkı keşfettiğinde gideceğim. Hayatın en güzel şeyi olan aşkı keşfettiğinde. Bu biraz daha zaman alacak, yavrum." – (Vasconcelos, 1998:201)

Maurice şefkatli baba rolünü gerçekleştirdiğinden, Zeze ne zaman şefkate ihtiyaç duysa onunla iletişime girer. Zeze fiziksel gelişim olarak ergenlik dönemine girmiştir fakat baba sevgisinin eksikliğini yaşadığı için Maurice'in sembol olarak varlığı sürdürülmektedir. Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, Zeze ancak bir ikili ilişkiye sahip olduğunda bu sembole ihtiyaç duymayacaktır. Bir birey Soyut İşlemler Döneminde bulunduğunda 'Aşk' gibi soyut bir kavramı anlamlandırabilir. Burada Zeze'nin ancak bilişsel gelişimini sağlıklı bir şekilde devam ettirdiğinde sembollerin ortadan kalkacağına yönelik bilgi verilmektedir.

4.Sonuç

İlgili literatürden yararlanarak çalışmanın kuramsal bölümünde aktarılan “Piaget’nin Bilişsel Gelişim Dönemleri” ile ilgili unsurların Jose Mauro de Vasconcelos’un “Şeker Portakalı” ile “Güneşi Uyandırılım” adlı eserlerde ne ölçüde yer aldığı çalışmanın uygulama bölümünde araştırılmıştır.

İlk olarak incelenen “Şeker Portakalı” adlı eserde ana karakter Zeze’nin davranışları ve bulunduğu bilişsel gelişim düzeyi incelenmiştir. Zeze özellikle de yaşı gereği İşlem Öncesi Dönemde bulunmaktadır. Bu durumda İşlem Öncesi Dönem ve Sembolik Evreye ait özelden özele akıl yürütme, büyümlü düşünme ve animizm gibi unsurlar görülmektedir.

İki ve yedi yaş arasında bulunan çocuklar bilişsel gelişim açısından işlem öncesi dönemde bulunduğundan bu gibi davranışların bu yaş grubunda görülmesi doğaldır. Bazı durumlarda ise çevreden kaynaklı bu davranışlar daha yoğun görülmektedir. Zeze ailesi tarafından çok şiddet gören ve ihmal edilen bir çocuktur. Bu yüzden Şeker Portakalı ile arasındaki bağ daha kuvvetlidir. İhtiyaç gereği çocuklar cansız varlıklarla iletişim kurmaktadır ve büyümlü düşünme sayesinde onların da kendileriyle ilgilendiklerini düşünürler. Zeze dikkat çekmek ve ihmal edildiği aile üyelerinden ilgi görmek için “yaramazlık” yaptığında her defasında şiddet görmektedir. Böyle durumlarda Şeker Portakalının yanına gidip onunla dertleşmekte ve eksikliğini hissettiği şefkati Şeker Portakalında bulmaktadır. Zeze gerçek bir dostluk edindiğinde Şeker Portakalı ile arasında olan bu bağ zayıflamaktadır. Fakat Zeze’nin dost Portuga öldüğünde Zeze tekrar Şeker Portakalın yanında bulur kendisini, bu durum Animizm’in ihtiyaç gereği yoğun bir şekilde ortaya çıktığının göstergesidir.

Aynı yöntemle incelenen “Güneşi Uyandırılım”ın ana karakteri Şeker Portakalında olduğu gibi Zeze’dir. Zeze artık on bir yaşındadır. Yaşı gereği Somut İşlemler Döneminde bulunması gerekirken Animizm gibi unsurlar hala devam etmektedir. Zeze artık yoksul bir yaşam sürdürmemektedir fakat evlatlık verildiği ailesi ona mükemmeliyetçi ve otoriter bir tutumla yaklaşmaktadır. Şiddet görmese de her istenmedik davranışı bir ceza ile sonuçlanmaktadır. Ebeveynlerinin büyük bir beklenti içerisinde olmaları yalnızlık duygusuna sebep olmaktadır. Zeze sevildiğini düşünmez ve bu ihtiyacı gidermek için bir kurbağayı arkadaş edinir. Kurbağa Zeze ile her zaman ilgilenmekte ve onun kendisini savunabileceği duruma gelene kadar yanından hiç ayrılmayacaktır. Baba şefkatinin eksikliği Zeze’nin bir baba figürünü hayal etmesine neden olur. Aslında bir oyuncu olan Maurice her gece Zeze ile ilgilenmekte ve başını okşamakta. Ta ki Zeze âşık olana dek Maurice hep şefkat göstermekte. Zeze âşık olduğunda Maurice ile olan ilişkisi de sonlanmıştı çünkü artık bu ilişkiye ihtiyaç duymamaktadır. Kurbağa ile Maurice birer semboldür. Belirli bir ihtiyacı kendince gidermek için çocuklar tarafından bu durumda Zeze tarafından kullanılan birer semboller.

Her iki eser esas alındığında Zeze’nin fiziksel gelişimi ilerlese de bilişsel gelişim düzeyi paralel şekilde ilerlemez. İhtiyaç gereği Animizm ve büyümlü düşünme ergenlik yaşlarında dahi görülmektedir. Her iki eser gerçek bir hikâyeyi yansıttığı için sağlıklı çıkarımlar yapmak mümkündür. Şeker Portakalında Zeze’nin davranışları ebeveynlerin ihmalkâr tutumuna ve ailenin yoksul olmasına bağlansa da Güneşi Uyandırılım’da görüldüğü üzere iletişim eksikliği çocuğun bilişsel gelişim açısından sağlıklı yetişmesi için en büyük engellerden biridir. Çocuk ve ebeveynler arası sağlıklı iletişim, yeterince şefkat ve ilgi gelişim için en temel ihtiyaçları oluşturmaktadır.

Zeze'nin eksikliğini hissettiği ilgiyi elde etmek için istenmeyen davranışlar sergilemesi ve bunun sonucunda fiziksel şiddet görmesi onu bir döngünün içerisine sürüklemektedir. Zeze'nin bulunduğu bilişsel gelişim düzeyi sebebiyle karşılaştığı şiddetin sebebini kimsenin onu sevmemesinde görmektedir ve ailesi tarafından istenmeyen davranışları sürdürmekte ısrar etmektedir. Bu döngü Zeze'nin her alandaki gelişimini olumsuz etkilemektedir ve ancak aile bireylerinin bilinçlenmesi ve Zeze'nin ihtiyaçlarını fark etmeleriyle son bulabilir. Çünkü bilişsel gelişim içsel bir süreç olarak kabul edilse de dış etkenlerden etkilenmektedir ve ancak dış etkenlerin olumlu etkisiyle sağlıklı bir şekilde gerçekleşebilir.

KAYNAKLAR

- Başkale, H., & Bahar, Z. (2008). Piaget nin Bilişsel Gelişim Kuramıyla İlgili Bir Gözden Geçirme. Dokuz Eylül Ünivrsitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi, 133-147.
- Bayhan P. ve Artan İ. (2007). Çocuk gelişimi ve eğitimi. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Budak, Y., Kurt, D.G., &Kula, S. S. (2018). Bilişsel gelişimde farklı bir görüş geliştiren Henri Wallon ve Jean Piaget'nin görüşlerinin Karşılaştırılmalı olarak İncelenmesi. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (48), 415-436.
- Deniz, M. E. (Ed.). (2008). Erken çocukluk döneminde gelişim.
- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 1-21.
- Piaget, J. (2007). Çocukta Dil ve Düşünme (The Language and Thought Of The Child) (Çev. S.E, Siyavuşgil). Ankara: Palme Yayıncılık.
- Senemeoğlu, N. (2018). Gelişim öğrenme ve öğretim. Ankara, Anı yayıncılık
- Sönmez, V. (2009). Zekâ ve bilişsel gelişim. Eğitim bilimine giriş (6.Baskı) (s. 129-137). Ankara: Anı Yayınları.
- Vasconcelos, J. (2009). Şeker Portakalı (98.Baskı) (A.Emeç.Çev.). İstanbul: Can Yayınları.
- Vasconcelos, J. M. (1998). Güneşi Uyandırılım. İstanbul: Can Yayınları.
- Wadsworth, B.J. (2015). Piaget'nin duyuşsal ve bilişsel gelişim kuramı. (Çev. Ed.: Ziya Selçuk) Ankara, Pegem Akademi.